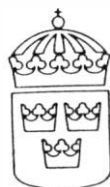

Motion till riksdagen

1986/87:Jo255

Bengt Silfverstrand m. fl. (s)

Jordbruket och livsmedelsproduktionen

Mot.
1986/87
Jo255-257

Jordbruk och livsmedelsproduktion i bättre balans

"Jordbruksregleringen är en tung och invecklad apparat. Den är inte alltför lätt att justera över en natt. Den har delvis rätt svaga grundvalar även i befolkningens åsiktsinställning. Dess fall kan bli stort." Gunnar Myrdal 1938.

Det tycks numera råda en relativt stor enighet om att också jordbrukssektorn i större utsträckning än hittills måste anpassas efter marknadens förutsättningar och att en avreglering av nuvarande system måste inledas.

1983 års livsmedelskommitté fick i uppdrag att studera hela livsmedelskedjan, alltså inte enbart jordbrukspolitiken. Bl. a. ingick i utredningsuppdraget att utforma en långsiktig livsmedelspolitik med uppgift att förverkliga en lång rad mål för jordbrukets produktionsvolym, sysselsättning i livsmedelsindustrin, folkhälsoaspekter på livsmedelskonsumtionen, beredskapsmål och sårbarhetsfrågor och avvägningar mellan producent- och konsumentintressen. Detta omfattande arbete har knappast ens inletts.

Livsmedelskedjan utgör en betydelsefull del av den svenska ekonomin. Livsmedelskonsumtionens andel av den privata konsumtionen har för varje enskilt år under 1980-talet legat på ca 24% (åren 1980 till 1985). De totala utgifterna för livsmedelskonsumtionen (matvaror) uppgick 1985 till ca 93 miljarder kronor. Livsmedelskedjans andel av BNP var 1985 i storleksordningen 7%.

Jordbrukets, dvs. råvaruledets, betydelse i livsmedelskedjan är mindre än vad många förmodligen föreställer sig. Jordbruket svarar officiellt för en fjärdedel av förädlingsvärdet, vilket understiger såväl livsmedelsindustrins som distributionsledets andelar. Råvaruledets andel av sysselsättningen är ca en tredjedel, 130 000 årsverken av totalt 390 000. Här föreligger dock om man ser det i internationellt perspektiv en överskattning, eftersom även fritids- och deltidbönder ingår i statistiken.

I denna räknas enheter på ner till 2 ha åker som jordbruk. Inom EG däremot, utgår man från minst en helårsengagerad jordbrukare för att enheten skall betraktas som jordbruk.

Om man emellertid lägger till produktionen av insatsvaror till hela sektorn (inkl. offentliga tjänster) stiger sysselsättningen till 470 000, vilket är ca 10% av den totala sysselsättningen i landet.

Två omständigheter innebär att livsmedelskedjan måste ses som ett sammanhängande system i högre grad än vad som är motiverat vid motsvarande

beskrivningar av andra branscher eller näringsgrenar. Den ena gäller prisregleringen, som ursprungligen skulle vara till fördel för såväl bönder som konsumenter, men som i praktiken inte fungerar på detta sätt. Den andra omständigheten har att göra med lantbrukskooperationens vertikala integration, både bakåt och framåt från jordbruket och med stark monopolistisk dominans på viktiga områden.

För viktiga insatsvaror som handelsgödsel och köpfoder är föreningsrörelsens marknadsandel minst 80%, för kvarnar, slakterier och mejerier 80 – 100%.

En bristande förnyelseförmåga och strukturomvandling inom hela livsmedelskedjan har blivit den kanske allvarligaste bieffekten av jordbruksregleringen.

Genom regleringen har marknadsmekanismerna satts ur spel vilket bl. a. lett till stora skillnader mellan inhemska priser och världsmarknadspriser. Detta avspeglas också i värdena på jordbruksenheter. Dess kapitalvärden ingår samtidigt i den självkostnadskalkyl som utgör underlag för kompensations enligt jordbruksavtalen. Regelsystemet innehåller på det här sättet mekanismer som automatiskt leder till ökad förmögenhet och stigande kapitalkostnader. Systemet har efterhand gett upphov till permanenta överskottsproblem, främst vad gäller spannmål. Den allt intensivare användningen av handelsgödsel och bekämpningsmedel har blivit en allt svårare belastning för den yttre miljön.

Spannmålsöverskotten är en direkt följd av att det marknadsekonomiska sambandet mellan producent- och konsumentled sedan länge saknas. Exportförlusterna för 1986 års skörd beräknas uppgå till minst 1,5 miljarder kronor. Förlusterna betalas visserligen av bönderna i första ledet men drabbar konsumenterna direkt i butiksledet med högre priser.

Det är varken möjligt eller ens eftersträvansvärt att åstadkomma en helt marknadsstyrd jordbruks- och livsmedelssektor. Däremot torde det vara fullt realistiskt att skapa förutsättningar för marknadsmässiga inslag som ökad konkurrens och produktutveckling inom denna sektor, samtidigt som miljövänligare odlingsmetoder måste prioriteras. Vi skall i denna motion peka på några delområden inom den mycket komplexa jordbruks- och livsmedelspolitiken där vi anser att reformer sammantaget skulle ge betydande bidrag till såväl lägre livsmedelspriser som bättre matkvalitet, liksom minskade exportförluster med bibehållen användning av hela åkerarealen.

Miljöforskning

Användningen av bekämpningsmedel enbart i Skåne har fördubblats under en tioårsperiod. I Danmark finns sedan fem år ett gränsvärde på maximalt 0,5 mikrogram sprutrest/bekämpningsmedel i dricksvatten, vattendrag och sjöar. I Sverige saknas ett sådant gränsvärde. Enligt Nils Brink vid avdelningen för vattenvård, SLU, förekommer i skånska vattendrag resthalter av bekämpningsmedel på upp till 16 mikrogram, dvs. 32 gånger högre halter än vad som maximalt är tillåtet i Danmark.

I Sverige besprutas säden mot insekter, svampangrepp och ogräs utan att

jordbrukarna på ett tillfredsställande sätt informeras om alternativen, dvs. billigare giftfri teknik. I Danmark rekommenderas och förekommer i större utsträckningen mekanisk och billigare bekämpning i stället för kemisk för exempelvis kvickrot.

Exempel: Fyra olika kornsorter blandas vid sådden för att undvika svamp- och insektsprutgifter. *Resultat:* Lägre kostnader och avsevärt lägre användning av biologiskt dödliga sprutgifter med oförändrad eller högre avkastning jämfört med konventionell sprutning. Före 1990 skall användningen minska med minst 20% enligt en i fjol gjord överenskommelse med det danska jordbruket.

Svenskt exempel: SLU-aktuellt från lantbruksuniversitetet nr 348 – sortval 1986. Uppgifter lämnas om åstadkommen merskörd med hjälp av besprutningsmedel men inte om kostnaderna för denna besprutning eller besked om alternativ och billigare teknik utan dessa sprutmedel eller med lägsta möjliga giftdoseringar. Det är ofta svårt att göra relevanta jämförelser mellan t. ex. olika ogräsmedel. Nya medel kommer ständigt och andra försvinner. Så t. ex. är normal dos av TCA 20 kg/ha, av MCPA 2 kg/ha och av Glean 0,002 kg/ha. Att ange mängden maximalt acceptabel substans i stället för mängden handelsvara ger ingen vägledning i sådana här fall. I stället borde införas något slag av effektivitetsfaktor, med andra ord en redovisning av behandlad areal vid normal användning, eller ett värde i kronor eftersom nya och mer koncentrerade sprutmedel är dyrare.

Om vi begränsar användningen av kemiska bekämpningsmedel så skulle det leda till att vi fick en ändrad inriktning på försöks- och forskningsverksamheten. Den skulle då inrikta sig på att försöka lösa problemen med andra metoder – t. ex. resistensförädling och biotekniska metoder. Den utvecklingen fördröjs nu av den stora satsning som görs på konventionell kemisk bekämpning. Stora mängder kemikalier och bekämpningsmedel kan t. ex. skada daggmaskarna och deras viktiga arbete för att bibehålla jordens långsiktiga produktionsförmåga.

Användningen av stråförkortningsmedel bör också snarast upphöra. Dessa medel som påverkar stråhöjd och stråstyvhet (ger onormalt tunga ax och därmed risk för liggsäd) inbjuder till ökad kvävegiva. Danska lantbrukare har slutat använda produkter som är behandlade med tillväxthormon i avelsbesättningar.

Också trädesbruket bör snarast avvecklas. När jorden inte odlas ökar kväveläckaget och därmed övergödningen av vattendrag, sjöar och kusthav.

Förslag: Forskningspengar decentraliseras till lokala utvecklingsprojekt i Skåne för uppstartnings- och demonstrationsförsök på officiellt ägda jordbruk vid t. ex. hushållningssällskap och lantbruksskolor inriktade på alternativa odlings- och produktionsmetoder med minimal användning av kemikalier och bekämpningsmedel.

Odlingsstödet

Nuvarande höga spannmåls- och oljeväxtsubsidier till odling och export gynnar i alltför hög grad det passiva helt konstgödsels- och sprutgiftsberoende

1960-talsjordbruket och ger åtskilligt sämre försörjningsskydd inför kris än satsning på animalier. Det är inför och under ett krisläge mycket lätt att kraftigt utöka dessa odlingar från ett år till ett annat och billigt att ha en reserv i lager av dessa grödor.

Odlingsstöd utgår till bl. a. oljeväxtodlare. Men detta odlingsstöd är helt kravlöst, dvs. styrmedel saknas för att befrämja en övergång från äldre omoderna sorter till nytvecklade s. k. dubbellåga (00) sorter med betydligt högre proteinkvalitet, vilka senare i högre utsträckning kan användas som inhemskt proteinfodermedel. I Danmark odlas ca 90% av en starkt expanderande oljeväxtodling med de nya dubbellåga rapssorterna, mestadels svenska sorter. Detta sker sedan ca 10 år tillbaka. Vår fastlåsning vid omoderna oljeväxtsorter omöjliggör inte bara praktiskt taget användningen som inhemskt proteinfodermedel utan förorsakar dessutom onödiga exportförluster. I Canada togs allt odlingsstöd bort från andra raps- och rybssorter än de nya dubbellåga sorterna för snart 10 år sedan. Detta kommer också att ske inom EG-länderna inom några år.

En övergång till de något lägre avkastande högkvalitetssorterna minskar fettproduktionen och därmed exportöverskottet. Dessutom är dessa nya sorter som regel vårsådda, varför behovet av kemiska sprutgifter kan reduceras. En höstsådd gröda som höstvetete och höstraps drar på sig mer svårbevämpade ogrässorter än vårsådda grödor, som vårvete och vårraps. Eftersom dessa vårsådda rapssorter också mognar senare under eftersommaren och förhöstenutnyttjas markens egen biologiska produktion av växtnäringssmedel på ett effektivare sätt och belastar därmed grundvatten, åar, vattendrag och sjöar mindre med oanvänd växtnäring.

Förslag: Ändrad inriktning av odlingsstödet genom slopande av stödet för andra sorter än de nya högkvalitetssorterna.

Brödsäd

1967 års jordbruksavtal innebar bl. a. att spannmålsodlarna fick rätten till inhemskt spannmålspris för dubbelt så hög produktion av brödsäd än den som användes under fredstid. De slapp därmed ifrån det egna ansvaret för exportförlusterna för denna överkvantitet brödsäd – ca 650 000 ton per år. Denna exportförlust finansieras genom en s. k. förmalningsavgift som tas ut i kvarnledet och betalas av konsumenterna över disk i detaljhandelsledet, som ett merpris för mjöl, bröd o. d.

Det innebär att i dagens situation utgår cirka en krona per kilo vete i förmalningsavgifter vilket motsvarar ungefär en 75% extra skatt, eller avgift för brödmjölet. Vetet kostar ca 1:50 per kg. Ungefär 75–80% av vetet blir vetemjöl. Resten säljs som fodermedel till kor, grisar och höns. Det bör noteras att det är den mest näringsrika delen av brödsäden som går till djurfoder. Inom EG kan jordbruksindustriernas biprodukter inte höjas i pris motsvarande tullskyddet, som i Sverige, eftersom tullskydd för biprodukter saknas inom EG. Kvaliteten på brödmjölet hade kunnat ökas väsentligt om kvarnindustrin inte medgivits denna extra inkomst på biprodukterna.

Förslag: Att EG:s kvalitetsregler för brödsäd också införs i vårt land.

Inbetalning till spannmålsregleringen av en summa motsvarande införselavgiften för kvarnarnas biprodukter. Alternativt borttagande av tullskyddet för biprodukterna, varigenom också produktionskostnaderna för kött, mjölk, fläsk, ägg m. m. minskar.

Mot. 1986/87
Jo255

Skärpta kvalitetskrav

Vårt överskott av fläskkött består av en överproduktion av 0,8 miljoner grisar per år, motsvarande ca 4,5 kg fläskkött per person/år. Motsvarande överskott av nötkött uppgår till ca 0,5 kg per person/år. Detta sammanlagda köttöverskott skulle kunna användas för att t. ex. förbättra kvaliteten på falukorv, varvid exportförlusterna kunde elimineras. Inom EG är kraven att korvprodukter skall innehålla 75–80% garanterat felfritt rent kött (inget stresskött eller annan sekunda vara som tillsammans med självdöda djur, sjuka djur eller djurdelar enbart borde användas som minkfoder under strikt veterinärkontroll) med veterinärkvalitetsgaranti. En svensk falukorv består av 50% korv och 50% "fettaladåb". Livsmedelsverkets krav på falukorv med kvalitetsgaranti är maximalt 62% vatten och maximalt 23% fett, dvs. ca 50% "non-food" (köttet innehåller en del vatten). En s. k. aptitring skall normalt innehålla 10 kg fläskkött. Men en dag upptäcker man att det bara finns 8 kg i lagret. Då ordinerar datorn mera bindemedel och vätska för att dryga ut råvaran och ändå ge korven den rätta konsistensen.

Förslag: Skärpta kvalitetskrav på korvprodukter bör införas enligt EG:s normer. Genom högre köttinnehåll i korv kan överskottsproduktionen reduceras eller kanske helt elimineras, varigenom också priset på nötkött och fläskkött kan minskas genom att exportförlusterna försvinner. Ett alternativ är att sälja överskottsfettet i t. ex. falukorv till tvålindustrin, men i så fall till för slakterierna betydligt mindre förmånliga priser. Att exportbidraget för nötkött och griskött omgående tas bort. Exportöverskottet skapas genom att exporten blir lönsammare än inhemsk försäljning.

Lantbrukets skatteförmåner

Kostnaderna för renovering av bostadsdelen i en jordbruksfastighet är avdragsgilla. Det gäller t. ex. byte av hushållsmaskiner, tapetsering etc. Lantbrukarnas bostadsförmåner enligt taxeringsvärdering motsvarar ungefär tjänstebilsförmånen för en anställd. Teorin bakom dessa förmåner har varit att låg skatt ger låga kostnader för jordbrukaren och därmed låga livsmedelspriser.

År 1978 upptäckte man i Danmark att denna teori i praktiken hade rakt motsatt effekt. Med omedelbar verkan slopades därför rätten för de danska bönderna att avdragsgillt byta ut hushållsmaskiner eller renovera bostäder. Samtidigt bestämdes att skattemyndigheterna skulle värdera bostadsförmånen efter bostadens räntevärde. Bönderna miste ungefär samtidigt merkostnadskompensationen enligt generella indextal inom hela EG-området. Genom denna reform behöll danska bönder sin säd hemma på gården och förädlade den genom t. ex. egna grisar och höjde därmed nettointäkten per

ha åker med ca 100%. I vårt grannland åstadkoms härigenom lägre produktionskostnader för t. ex. griskött och därmed högre konkurrensförmåga på exportmarknaderna samtidigt med att förbrukningen av konstgödsel och sprutmedel minskade. Samtidigt beslutades inom EG att successivt eliminera de konstlade höga spannmålsgarantierna, och spannmålsbönderna fick själva börja ta ekonomiskt ansvar för exportöverskotten till världsmarknadspriser.

Mot. 1986/87
Jo255

Förslag: Vi föreslår att nuvarande beskattningsregler vad gäller lantbrukets bostadsförmåner blir föremål för en översyn.

Hemställan

Med hänvisning till ovanstående hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om vissa förhållanden inom jordbruks- och livsmedelssektorn.

Stockholm den 27 januari 1987

Bengt Silfverstrand (s)

Gunnar Nilsson (s)

Birthe Sörestedt (s)

Hans Pettersson (s)

i Helsingborg

Maja Bäckström (s)

Bo Nilsson (s)

Nils T Svensson (s)

Lars-Erik Lövdén (s)